

MARKETING

ilmiy, amaliy va ommabop jurnal

MARKETING

BIZNES

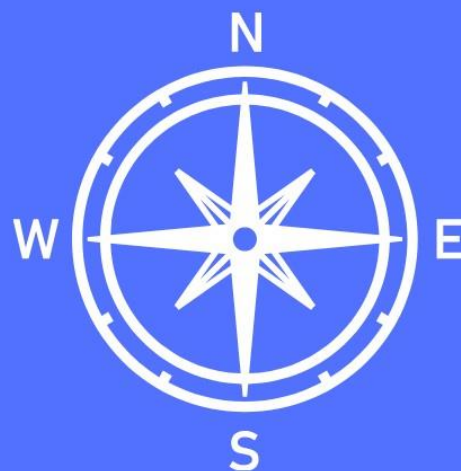
BRENDING

SAVDO

INNOVATSIYA

RAQAMLI MARKETING

ELEKTRON TIJORAT

2024-YIL MAY
№3-SON

www.marketingjournal.uz

№240874

2024-YIL
MAY
№ 3-son

Marketing

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

ELEKTRON NASHR. 31-MAY, 2024-YIL

JURNALNING MAQSADI

tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo'nalishlari, yechimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

TEL: (97) 783-84-64

VEB-SAYT

www.marketingjournal.uz

ELEKTRON POCHTA:

tdiu.marketing@mail.ru

TELEGRAM BOT:

[@marketinjournaltbot](https://t.me/marketinjournaltbot)

TELEGRAM KANAL:

<https://t.me/tdiumarketingjournal>

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbiarmon” MCHJ

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR

Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori;

Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU Marketing kafedrasini mudiri;

Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., prof., NaMTI Marketing kafedrasini professori;

Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., prof., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich, i.f.d., prof., TDIU Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasini mudiri;

Akramov Tohir Abdirahmonovich, i.f.d., prof., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., prof., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;

Kasimova Fatima Tulkunovna, i.f.d., prof., TKTI professori;

Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., dots., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU Departament boshlig'i;

Odilova Sitara Sayfitdin qizi, PhD., dots., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Musyeva Shoira Azimovna, i.f.n., prof., SamISI Marketing kafedrasini professori;

Axmedova Mavluda Shavkatovna, PhD, dots., TDIU Statistika kafedrasini dotsenti;

Elektron nashr. 256 sahifa. E'lon qilishga 2024-yil 31-mayda ruxsat etildi

HAMKORLARIMIZ:

1. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
2. Namangan muhandislik-texnologiya instituti
3. “O'zto'qimachilik-sanoat” uyushmasi

MUNDARIJA

Jumayev Olimjon Sadullayevich KORXONA MARKETING FAOLIYATINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY MODELLARI.....	4
Bobojonov Azizjon Babaxanovich AXBOROT MAHSULOTI VA XIZMATLARI MARKETINGIDA TOVAR STRATEGIYASIDAN FOYDALANISH	20
Ikramov Murat Akramovich, Nabiyeva Nilufar Muratovna XIZMAT KO‘RSATISH MARKETINGINING XUSUSIYATLARI	32
Rixsimbayev Odiljon Kabildjanovich KORXONANING ISHLAB CHIQRISH VA BOZOR FAOLIYATINI BOSHQARISHDA “JUST IN TIME” KONSEPSIYASIDAN FOYDALANISH.....	42
Azadova Bonuposhsha Alisher qizi ALKAGOL MAHSULOTLARI BOZORIDA MIJOZLAR XULQ-AVTORI TADQIQI VA AXLOQIY MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILASHTIRISH	52
Abdurashidova Nigora Alisherovna AVTOMOBIL BOZORI BENCHMARKINGINI AMALGA OSHIRISH JARAYONIDA MIJOZLAR QARORLARLARIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLARNI BAHOLASH.....	67
Maxmudov Faxriddin Umarovich OLIY TA’LIM MUASSASALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING MARKETING STRATEGIYALARI.....	77
Vaisov Dilshod Ibodullayevich, Kabulov Bahrom Kabulovich RAQOBAT MUHITI TAHLILI KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK RAQOBATBARDOSHLIGI SHAKLLANTIRISHNING ASOSI SIFATIDA.....	89
Икромов Мурат Акромович СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ПОВЕДЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ..	96
Musyeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilkomovna MAISHIY XIZMATLAR BOZORINI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR.....	101
Khaydarova Dilara Ikhtiyorovna DIGITAL ECONOMY: DEVELOPMENTS IN UZBEKISTAN AND WORLD PRACTICE	107
Tursunov Husnidin Tolliboyevich O‘ZBEKISTONNI TASHQI SAVDO ALOQALARINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI	113
Fuzaylova Nigina Khakimovna PLACE BRANDING STRATEGIES: CATALYZING INNOVATION AND ECONOMIC GROWTH.....	120
Shamiradova Sabina Byashim qizi OLIY TA’LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETINGNING O‘RNI.....	129

Sanakulov Buyukbek Bakhtiyorjonovich DIGITAL TRANSFORMATION: OPTIMIZING BUSINESS PROCESSES THROUGH ELECTRONIC DOCUMENT CIRCULATION FOR SUSTAINABLE GROWTH IN BUKHARA'S GREEN ECONOMY	136
Xolmirzaeva Feruza Abdullaevna MATBAA KORXONALARIDA MARKETING KOMMUNIKATSIYA STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	145
Obidov Nodirbek Shokirjon o'g'li TADBIRKORLIK SUBYEKTLARNING INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	152
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li ITQISODIYONTNI QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANISH ORQALI BARQAROR RIVOJLANTIRISH.....	165
Fayzullayev Shuhrat Sherali o'g'li, Shadmankulova Dilnoza Abdusaitovna CHAKANA SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ELEKTRON TIJORATNING AHAMIYATI	176
Amirkulov Akram Ziyaevich MARKETING CHALLENGES IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UZBEKISTAN: ANALYSIS AND RECOMMENDATIONS FOR IMPROVEMENT.....	186
Kurbonbekova Mohichekhra Turobjonova, Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li KORXONALARNING BOZOR FAOLIYATIDA MAJBURIYATLARNING BUXGALTERIYA HISOBINI SAMARALI YURITISH.....	192
Кутбитдинова Мохигул Иноятовна, Матризаева Диларам Юсубовна МАРКЕТИНГ В МАЛОМ БИЗНЕСЕ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ.....	200
Ikramova Taxmina Latifovna INTRODUCTION OF MARKETING STRATEGY TO INCREASE THE COMPETITIVENESS OF TEXTILE ENTERPRISES.....	209
Исохужаева Мунира Яшнаровна, Зарандия Дарья Александровна МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИЕЙ	218
Raxmatov Ziyodullo Nosirovich, Paxmatova Sitopa Shuxpatjon qizi “O‘ZTEMIRYO‘LYO‘LOVCHI” AJ XIZMATLARI JOZIBADORLIGINI OSHIRISHDA YO‘LOVCHILAR FIKRINI O‘RGANISH.....	228
To'raeva Nafisa Odiljonovna KICHIK BIZNES SUB'EKTLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASHNI RIVOJLANTIRISH.....	236
Djuraeva Dilnoza Davron qizi INNOVATSION XIZMAT TURLARINI YARATISH VA JORIY ETISH SALOHIIYATI .	247

ishlab chiqish uchun baholash jarayonlarini idoralararo muvofiqlashtirishning samarali tizimini joriy etish maqsadga muvofiq.

9. Raqamli iqtisodiyot rivojlangan davlatlarning ajralmas sohasini hisoblanib uni rivojlantirishga berilgan e'tibor o'z natijasini bir necha barobar ortig'i bilan qaytaradi. Kichik biznes sohasi rivojlangan davlat bo'lishlik uchun albatta raqamli iqtisodiyot sohasiga e'tibor bugun har qachongidanda muhimdir, chunki yuksalishning eng qisqa yo'li raqamli iqtisodiyotdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2021/sdn1504.pdf> (Халқаро валюта фондининг расмий сайтидан)
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 7-февралдаги фармони № ПФ-4947 “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш стратегияси тўғрисида”. <http://lex.uz>
3. Бусыгин А.В. (1992). Предпринемательство, начальный курс. М.: НИРП. – с. 17.
4. Мухаммад Юнус, Алан Жоли. (2010). Создавая мир без бедности: социальный бизнес и будущее капитализма. Пер. сангл. – М.: АльпинаПублишерз. – с. 307.
5. Allen F., Gale D. (2000). Comparing Financial Sestems. – Cambridge, Mass: MIT Press. – p. 42.
6. Камбаров Ж.Х., Махмудова Н.Ж. (2016). Задачи управления рисками на предприятии // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов, № 5. – с. 88-89.
7. Umarov, I. Y., Yusupova, M. Features of digital innovation management in business. In World science: problems and innovations collection of articles of the XX-XI International Scientific and Practical Conference: at (Vol. 4)
8. Лapidус Л.В. (2018). Цифровая экономика: управление электронным бизнесом и электронной коммерцией. – М.: ИНФРА-М. – с. 381.
9. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика кўмитаси маълумотлари асосида муаллиф ҳисоб-китоби.
10. Шохруҳ Раҳмат. Рақамли трансформация бизнеснинг ривожланишига қандай ёрдам бермоқда? <https://ict.xabar.uz/startap/raqamli-transformaciya-biznesning-rivojlanishiga-qanday-yordam>
11. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2021/sdn1504.pdf>

INNOVATSION XIZMAT TURLARINI YARATISH VA JORIY ETISH SALOHIYATI

Djuraeva Dilnoza Davron qizi

*Buxoro Davlat Universiteti,
i.f.f.d (Phd)*

Annotatsiya

Maqolada yangi xizmat ko'rsatish va innovatsion boshqaruvning zamonaviy holati, bu boradagi rivojlantirish masalalari tadqiq qilingan va tegishli tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: innovatsii, uslugi, produkt, innovatsii, innovatsionnye uslugi, innovatsionny menedjment, innovatsionnye uslugi

Аннотация

В статье рассмотрено современное состояние предоставления новых услуг и инновационного менеджмента, вопросы развития в этом направлении, даны соответствующие рекомендации.

Ключевые слова: Инновации, услуги, продукт, инновации, инновации, инновационные услуги, инновационный менеджмент, инновационные услуги

Abstract

The article examines the current state of providing new services and innovative management, issues of development in this direction, and gives appropriate recommendations.

Keywords: Innovation, service, product, innovation, innovation capacity, innovation service, innovation management, innovation service

KIRISH

Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish orqali yangi ish o'rinlari va qo'shimcha mablag'larni jalb qilish imkoniyatlari ortib boradi. Xizmatlar sohasi o'zida ko'plab o'zaro bog'liq sohalarning kompleks tizimini ifoda etuvchi, shu bilan bir paytda faoliyat turi hisoblanuvchi, salomatlik va kayfiyatni tiklash kabi maqsadlarni bajaruvchi, milliy iqtisodiyotning tarmog'i, murakkab, ko'p qirrali tushunchadir. Xizmatlar industriyasi bir tomondan aholi ehtiyojlarini qondirish, dam olish, hordiq chiqarish, yangi taassurotlar olishni bildirsa, ikkinchi bir tomondan esa bu soha iqtisodiy jihatdan eng yuqori daromad keltiruvchi sohalardan biri bo'lib hisoblanadi.

Tadbirkorlik nuqtai nazaridan tashkilotning holati, uning faoliyati, raqobatbardoshlik shartlari va xizmat narxlari, ishchilarning bilim darajasi hamda ularni ishlash mahoratlari va kapital mablag'larning yetarliligi orqali amalga oshiriladi.

Davlatimiz Rahbari tomonidan xizmatlar sohasini muhim drayverga aylantirish va 2023 yilga qadar xizmatlar hajmini ikki baravarga oshirish belgilandi. Pandemiya davrida umumiy ovqatlanish, savdo, turizm, transport sohalari uchun berilgan imtiyozlar muddati uzaytirildi. Natijada, 2021 yilda jami 18 trillion so'mlik 29 mingta loyiha amalga oshirilib, xizmatlar sohasi 20 foizga o'sgan[1]. Lekin, shunga

qaramasdan joylarda aholiga xizmat ko'rsatish darajasi pastligicha qolmoqda. Yangi savdo va xizmat ko'rsatish obyektlarida ish o'rinlari yaratish bo'yicha Toshkent shahri, Samarqand, Farg'ona, Andijon viloyatlari ijobiy natija ko'rsatgan bo'lsa, Jizzax, Navoiy, Xorazm, Qashqadaryodagi ishlar ahvoli esa qoniqarsiz[2].

Viloyat hokimlari oldiga tegishli idora va tashkilotlar bilan birga servis va xizmat ko'rsatish obyektlarida yaratilgan doimiy yangi ish o'rinlarini yarim 2022 yil yakuni bilan 300 mingtaga, yil yakuniga qadar esa 800 mingtaga yetkazish vazifasi qo'yildi.

Misol uchun, Buxoro shahridagi tadbirkorlar eski shahardagi mehmonxona, oshxona, savdo do'konlarining tom qismida restoran va kafeteriyalar tashkil etgan. Shu kabi shaharning 8 ta markaziy ko'chasida joylashgan davlat tashkilotlarining 50 ga yaqin binolarining 1-qavatida 100 dan ziyod restoran va kafeteriyalar, servis joylarini tashkil etish imkoni mavjud. Viloyat hokimlariga Buxoro tajribasini 28 ta shahar, barcha tuman markazlari hamda poytaxt tumanlarida joriy qilish topshirildi. Ilmiy tadqiqotlarda innovatsiyalarni yangi xizmat turlarini yaratishga ta'siri o'rganilgan bo'lsa-da, ammo ilmiy-tadqiqot ishlarining ko'lami va natijadorligini oshirish asosida yangi ilmiy ishlanmalarni yaratish va yangi xizmat turlarini joriy etish muammolari ilmiy jihatdan yetarlicha tadqiq etilmagan.

ADABIYOTLAR SHARHI

Xizmatlar sohasini innovatsion boshqarish va innovatsion xizmatlar turlarini joriy etish bilan bog'liq bo'lgan muammolar D.Archibudji, P.Druker, A.Rumyanseva, Dj.Forrester, B.Lundval, N.Mazur, R.Nelson, V.Ivanov, Y.Shumpeter, R.Fatxuddinov, N.Rozenberg A.Porshneva, K.Puznya, G.Mensh va boshqa xorijlik iqtisodchi olimlarning[3] ilmiy ishlarida tadqiq qilingan. Xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning umumiy jihatlari mamlakatimiz iqtisodchi olimlari S.S.G'ulomov, Sh.N.Zaynutdinov, A.Sh.Bekmurodov, B.B.Berkinov, N.Q.Yo'ldoshev, M.A.Mahkamova, R.I.Nurimbetov, A.F.Rasulov, A.M.Qodirov, Sh.I.Otajonov va boshqa olimlarning ilmiy ishlarida o'rganilgan. ilmiy izlanishlar olib borganlar[4].

Bundan tashqari M.Pardaev, H.Musaev, I.Ochilov, N.Abdusalomova, B.Navruz-Zoda, O.Kim, A.Norchaev, B.Mirbabaev, S.Ro'ziev, N.Raximova, A.Saidov, B.Safarov, N.Tuxliev, T.Abdullaeva, B.To'raev, O.Xamidov kabi o'zbek olimlarining ilmiy ishlari ham e'tiborga loyiq bo'lib, ular O'zbekistonda xizmatlar sohasini yanada rivojlantirish, takomillashtirish muammolari nazariyasi va amaliyoti masalalariga keng e'tibor berishgan. Bunda hududlarda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish omillari, boshqarish masalalari o'rganilgan[5].

Ushbu ilmiy izlanishlar ilmiy-uslubiy manba bo'lsa-da, hozirgi kunda xizmatlar sohasini innovatsion boshqarish samaradorligini oshirish, bunda innovatsion menejmentni joriy etish orqali innovatsion xizmat ko'rsatish sub'ektlari faoliyatini boshqarish tizimini takomillashtirish hamda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini ta'sirchanligini oshirishga qaratilgan ilmiy-tadqiqotlar deyarli amalga oshirilmagan, tizimli yondashuv asosida yaxlit mustaqil tadqiqot ishi ob'ekti sifatida o'rganilmagan. Mazkur holat ushbu yo'nalishda ilmiy izlanishlar olib borish zarurligini taqozo etadi hamda tadqiqot mavzusining dolzarbligini belgilaydi.

METODOLOGIYA

Bloomberg 2021 yil yakunlariga ko‘ra dunyoning eng innovatsion iqtisodiyotlari reytingini taqdim etdi. Reyting tuzishda Bloomberg ekspertlari yetti mezonga asoslanishdi — tadqiqotlarga ketgan xarajatlar, YaIMning foizlardagi ishlanmasi, YaIMdagi texnologik ishlab chiqarish qiymati, sanoatdagi samaradorlik, mamlakatdagi yuqori texnologiyalar sektoridagi kompaniyalar soni, xizmatlar ko‘lamining rivojlanganligi, professional tadqiqotchilar va patentlar soni.

Ushbu reytingda g‘oliblikni qo‘ldan boy bermagan Janubiy Koreya yana birinchi o‘ringa sazovor bo‘ldi. Ikkinchi o‘rin ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari yaxshilangan Shvetsiyaga nasib etdi, mamlakat o‘tgan yilgi natijaga nisbatan bir pog‘ona yuqoriladi. Uchinchi o‘rinni Germaniya egalladi, mamlakat bu yil Shvetsiyadan farqli o‘laroq, bir pog‘ona pastladi. Shveysariya bir pog‘onaga ko‘tarilib, to‘rtinchi o‘ringa munosib ko‘rildi. Ikki pog‘ona ko‘tarilgan Finlyandiya esa bu yilgi reytingda beshinchi o‘rinda qayd etildi. Singapur o‘z o‘rnini saqlab qolib, bu yil ham oltinchi o‘rinni band etdi. Yaponiya o‘tgan yilgi pozitsiyasini yo‘qotib, uch pog‘ona pastladi va yettinchi o‘rinni egalladi. Bir pog‘onaga ko‘tarilgan Daniya sakkizinchi o‘rinda qayd etildi. To‘qqizinchi o‘rinni bir pozitsiya pastlagan Amerika Qo‘shma Shtatlari band etdi. Kuchli o‘nlik ro‘yxatiga o‘tgan yilgi reytingda 11-o‘rinni egallagan Isroil davlati yakun yasadi.

Hozirda innovatsion taraqqiyotda an‘anaga ko‘ra innovatsiyalarning chiziqli modeli yetakchi rol o‘ynab kelmoqda. Ushbu modelga ko‘ra ishlab chiqilgan fundamental ilmiy g‘oya amaliy tadqiqotlarda ro‘yobga chiqadi. Amaliy tadqiqotlar innovatsiyalarning asosini tashkil etib, ularni amalga oshirish natijasida ilg‘or texnologiyalar paydo bo‘ladi. Ushbu model XX asrda ishlab chiqilgan bo‘lib, rivojlangan mamlakatlarda 21 asrda ham avvalgidek munosib o‘rin egallab boraveradi. Rivojlangan mamlakatlarda chiziqli modelga qo‘shimcha ravishda asta-sekin «innovatsiya manbalari modeli» joriy qilinayotgan bo‘lib, unga muvofiq ravishda innovatsiyalar innovatsion tizimning istalgan qismida paydo bo‘lishi mumkin.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xizmatlar sohasini innovatsion rivojlantirishning muhim elementi – yangi xizmat turlarini yaratishga qaratilgan ilmiy ishlanmalarni yaratishdan iboratdir. Tahlillarimizga ko‘ra, 2018-2023 yillarda ilm-fan va innovatsion faoliyatga oid jami 100 dan ortiq normativ-huquqiy hujjat – 2 ta Qonun, 8 ta Prezident Farmoni va 32 ta qarori, Vazirlar Mahkamasining 45 ta qarori va 12 ta farmoyishi qabul qilindi. Natijada sohada raqobat, manfaatdorlik va javobgarlik muhiti shakllandi.

Jahon mamlakatlarining innovatsion rivojlanish tendensiyalarini belgilab beradigan Global innovatsion indeks reytingida (Indeks) 2022 yilda o‘tgan yilga nisbatan 4 ta pog‘onaga ko‘tarilib, 132 ta davlat orasida 82-o‘rinni egalladi. 2015 yilga nisbatan O‘zbekiston GIIda 40 pog‘onaga ko‘tarildi. 2023 yilda ham shu o‘rin qayd etildi.

Ma’lumki, indeksda mamlakatimiz ilk bor 2015 yilda kiritilib, 141 ta mamlakat ichida 122-o‘rinni egallagan. 2021 yilda respublikamiz 132 ta dunyo mamlakatlari

ichida 86-o‘ringa (+36) ko‘tarilgan.

Bu yil Indeksda 4 ta daromad guruhi bo‘yicha O‘zbekiston quyi o‘rta daromadli 36 ta davlat ichida 10-o‘rinni egalladi. O‘zbekiston ilk bor mintaqalar bo‘yicha innovatsion iqtisodiyotlar tasnifida Markaziy va Janubiy osiyo mamlakatlari orasida 3-o‘rinni egalladi (Hindiston – 1-o‘rin, Eron – 2-o‘rin).

2022-2026 yillarda O‘zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasi doirasida iqtisodiyot tarmoqlari tomonidan jami 441 ta loyihadan 301 ta loyihani amalga oshirish ishlari boshlangan, 959,1 mlrd. so‘mlik 53 ta loyihalar to‘liq yakuniga yetkazilgan¹.

2022-2023 yillarda oliy ta‘lim muassasalari tomonidan yangi ishlanma va texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha 58 ta oliy ta‘lim muassasalarida 217,8 mlrd so‘mlik 377 ta loyihani amalga oshirish bo‘yicha nazorat-reja grafiklari tasdiqlandi².

Shuningdek, 2022 yilda 16 ta yangi innovatsion (spin-off) korxonalari to‘liq ishga tushirildi. Mazkur korxonalar faoliyati doirasida 260 ga yaqin ishchi o‘rinlari yaratilgan, 28 turdagi yangi mahsulot sotilmoqda va 39 turdagi xizmatlar ko‘rsatilmoqda³.

Yangi infratuzilma ob‘ektlarini joriy qilish va soha kadrlarni yetishtirish bo‘yicha ishlar faol olib borilmoqda. Yurtimiz zo‘r g‘ayrat bilan jahon ilmiy hamjamiyatiga o‘zini namoyon etmoqda, xorijiy hamkorlarimiz, xalqaro tashkilotlar va moliyaviy rivojlanish institutlari bilan hamkorlik yo‘nalishlarini doimiy ravishda kengaytirib, mustahkamlab bormoqdamiz. Ilg‘or xorijiy tajribalar asosida ilmiy-tadqiqot ishlariga davlat buyurtmasi mexanizmi joriy etildi:

Vazirlar Mahkamasining “Ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni rivojlantirishning normativ-huquqiy bazasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2020 yil 9 martdagi 133-son qarori qabul qilindi⁴;

2021 yilda ilmiy-tadqiqot ishlariga davlat buyurtmasi talablariga muvofiq umumiy qiymati 116,8 mlrd. so‘mlik 218 ta loyihalar moliyalashtirishga tavsiya etildi.

2022 yilda Germaniya, Turkiya, Rossiya va Belarus davlatlari bilan umumiy qiymati 6,9 mlrd. so‘mlik 25 ta xalqaro qo‘shma ilmiy loyihalar yakunlandi. 2021 yildan boshlab Turkiya, Xitoy va Hindiston davlatlari bilan umumiy qiymati 50,3 mlrd so‘mlik 47 ta xalqaro qo‘shma ilmiy loyihalarning bajarilishi boshlandi.

Energetika vazirligi, Davlat geologiya va mineral resurslar qo‘mitasi va Turizmni rivojlantirish davlat qo‘mitasining jami 15,4 mlrd. so‘m mablag‘lari hisobidan ilmiy loyihalarni teng sheriklikda moliyalashtirish yuzasidan tanlovlar e‘lon qilindi. 2.3-jadval ma‘lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, ta‘lim sohasida tashkilotlarning soni deyarli uch barobar kam bo‘lishiga qaramay, bu tashkilotlar tadqiqot faoliyatini olib borayotgan ikkinchi yirik yo‘nalish bo‘lishiga to‘sqinlik qilmaydi. "San‘at, ko‘ngilochar va dam olish" va "ishlab chiqarish sanoati" sohalorida tashkilotlar soni yanada kam: 2021 yilda bu sohalarda tegishli ravishda 24 ta va 19 ta tashkilot faoliyat

¹ Инновацион ривожланиш вазирлиги маълумотлари, 2022 йил

yuritgan. Biroq, ushbu sohaning texnologik o‘shishi past ekani haqida gapirish juda erta, chunki kelajakda bu ishlanmalardan foydalanilishi ehtimoli bor. Odatda yuqori texnologiyalardan farqli ravishda uncha yuqori bo‘lmagan texnologiyalarni qo‘llash osonroq kechadi, negaki, yuqori texnologiyalar uchun texnologik jihatdan murakkab infratuzilma talab etiladi.

Xizmatlar sohasida innovatsion tadbirkorlik faoliyati katta risklar bilan bog‘liq bo‘lsa-da, biroq yangi xizmat turini bozorda munosib o‘rin egallashi bilan olinadigan daromadni ko‘p hollarda besh baravargacha ortiq bo‘lishini ko‘rishimiz mumkin.

Biroq, sohani rivojlantirish davlat tomonidan qo‘shimcha qo‘llab quvvatlovlarisiz juda qiyin kechadi. Chunki, katta tavakkalchilikka asoslangan yangi biznesga ham doim ham tadbirkorlar qiziqish bildirishmaydi.

Shuningdek, raqobatbardosh innovatsion xizmat turini kelgusida muvaffaqiyatli bozorda o‘rin egallashi uchun intellektual mulk ob‘ektlarini himoyalash tizimini rivojlantirish talab etiladi. Chunki huquqiy jihatdan himoyalangan texnologiya asosida ishlab chiqarilgan/ko‘rsatilgan xizmat ham egalik huquqi asosidagi manfaatni paydo bo‘lishiga hamda ishonchli marketing strategiyasini qo‘llashga imkon beradi. Bizning fikrimizcha, shu bilan birga tadbirkorlik sub‘ektlari tomonidan yangi innovatsion xizmat turlarini yaratishda mavjud salohiyatdan to‘liq foydalanilmayotgan holatlar ham mavjud. Tadqiqot ishida turli tarmoqlarda faoliyat ko‘rsatayotgan klasterlarda yangi xizmat turlarini yaratish va joriy etish salohiyati tadqiq etildi (1-jadval).

1-jadval

Mavjud infratuzilmaviy, ilmiy-innovatsion salohiyatdan foydalangan holda klasterlar tomonidan innovatsion xizmat turlarini yaratish va joriy etish salohiyati tahlili¹

№	Klasterlar turlari	Soni	Biriktirilgan yer maydoni, ga	Yaratilishi taklif etilayotgan innovatsion xizmat turlari
1	Paxta-to‘qimachilik klasterlari	97	927068	Yangi navni klasterlar bilan hamkorlikda patentlash va joriy etish mexanizmini tadbir etish.
2	G‘allachilik klasterlari	77	148310	a) Yuqori samarador biologik o‘g‘itlar va preparatlarni klasterlarga ilmiy-servis xizmatlari asosida yetkazib berish (har bir o‘simlik turi kesimida) va qo‘llash;
3	Meva-sabzavotchilik klasterlari	147	116156	b) Yangi navlarni standartlari talablariga muvofiq hamda hududiy iqlim va tuproq sharoitlariga mos tarzda tanlash
4	Sholichilik klasterlari	16	8060	v) Kasalliklardan himoya qilish bo‘yicha tahlil va sinov xizmatlarini ko‘rsatish.
5	Dorivor o‘simliklar klasterlari	8	1406	a) Dorivor o‘simliklarni hudud va tuproq sharoitlariga mos agrotexnologiyasini yaratish; b) Yetishtirilgan dorivor o‘simliklarni klasterlar buyurtmalari asosida farmatsevtika kompaniyalarining talablari asosida chuqur qayta ishlovchi servis-kompaniyalari tarmog‘ini tashkil etish.

¹ Muallif tadqiqotlari asosida ishlab chiqilgan

Xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishda birinchi navbatda tashqi va ichki muhit parametrlarini taqiy etish, shu asosda korxonaning innovatsion salohiyatiga baho berish lozim. Eng asosiysi innovatsion xizmatlar yaratishning strategik rejalarini puxta ishlab chiqilishi innovatsion xizmat ko'rsatish jarayonlarini boshqarish tizimining samaradorligini belgilab beradi (1-rasm).

1-rasm. Innovatsion xizmatlar ko'rsatish jarayonlarini boshqarish tizimining parametrlarini shakllantirishning asosiy shartlari¹

Ilg'or xorijiy texnologiyalarni transfer qilish mexanizmi ham sohada innovatsiyalar yaratishni tezlashtirishda yordam beradi. Ushbu yo'nalishda amalga oshirilgan ishlar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, misol uchun, Isroilning "Maya International" kompaniyasi bilan hamkorlikda uy-joy kommunal sohasida texnologiyalar transferi amalga oshirilgan. Unga ko'ra sun'iy yo'ldoshdan yuborilgan to'liq yordamida ichimlik suv quvurlaridagi yer osti ko'rinmas nosozliklarning joyini yo'l qoplamasini buzmasdan aniq belgilash bartaraf etish texnologiyasi joriy qilingan

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shunday qilib, hozirgi vaqtda O'zbekistonda mamlakat innovatsion tizimini tashkil etuvchi asosiy institutlar aniqlandi. Shuningdek, olimlarning jamiyatdagi

¹ Muallif tadqiqotlari asosida ishlab chiqilgan

mavqe oshirildi, ularni moddiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlashda ijobiy natijalarga erishildi, yoshlarning innovatsion faoliyatda faol ishtiroki ta'minlandi, jahon tajribasiga asoslangan samarali va shaffof tarzda ilmiy loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlari joriy etildi. Shu bilan birga hozirgi kunda milliy innovatsion xizmat ko'rsatish sub'ektlari faoliyatini takomillashtirish hamda xizmatlar sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarga katta ehtiyoj mavjud.

Xorijiy mutaxassislar innovatsiyaga yetaklovchi ijtimoiy, ekologik va barqaror, ya'ni zarar yetkazmaydigan tadbirkorlik omillariga e'tibor qaratishadi. Eng muhimi shundaki, bu innovatsiyalar ishlab chiqarish va ta'minot zanjiri orqali boshqa tashkilotlarga va mamlakatlarga tarqalmoqda. Yetakchi tashkilotlar o'z mahsulotlarini ishlab chiqarishdan tortib, ularni utilizatsiya qilishgacha bo'lgan barcha jarayonlarda ekologiyaga va jamiyatga zarar yetkazmaslikka alohida e'tibor qaratishadi. Masalan, texnika ishlab chiqarilsa unda energiya va ishlab chiqarishda qo'llaniladigan xom ashyolar tejamkorligini oshirishga e'tibor qaratiladi.

Qolaversa, G'arbdagi tushunchalarga ko'ra biznes nafaqat daromad olish balki jamiyatdagi muammolarni, masalan, qashshoqlik, ijtimoiy adolat, inson huquqlari, iqlim o'zgarishi kabi muammolarni hal etish bilan ham shug'ullanishi lozim. Bu masalalarni hal etishda esa innovatsion g'oyalarning o'rni juda muhimdir. Kelajakda tadbirkorlar muvaffaqiyatga erishish istagida bo'lsalar, aynan mana shu muammolarni yechishga qaratilgan innovatsion g'oyalarni tatbiq etishlari talab etiladi. O'zbekiston ham, shu tariqa, innovatsion ilg'or davlatlar safiga qo'shilish istagi bo'lsa, mamlakatda innovatsion tamoyillarni keng joriy etishi lozim bo'ladi.

Bizning fikrimizcha, xizmatlar sohasiga oid innovatsiyalarni bozorda joriy etish ushbu yo'nalishda chuqur yangi bilimlarni yaratishni talab etadi. Tadqiqot ishi shuni ko'rsatadiki, innovatsion xizmatlar ko'rsatish sohasida yangi bilimlar asosida innovatsiyalar yaratish kadrlar tayyorlash jarayonidan tortib yangi bilim, ko'nikma va malakalarni yaratishning o'zaro aloqadorligini ta'minlab berishi zarur. Bunda yangi bilimlar asosida innovatsion xizmatlar yaratishning asosiy shartlaridan biri sifatida ilmiy-texnik ma'lumotlar bazasini yaratish, doimiy yangilab borish va takomillashtirish, sohaga oid davlat siyosatini amalga oshirishni axborot bilan ta'minlash bo'yicha asoslangan taklif va tavsiyalarni tayyorlash maqsadga muvofiq.

Innovatsion xizmatlar yaratish sohalarida mavjud muammolarni va kelajakda kelib chiqishi mumkin bo'lgan xavflarni hal etish, uzoq istiqboldagi rejalarga erishish, vazirlikning ustuvor faoliyat yo'nalishlarini rivojlantirish yuzasidan mahalliy va xorijiy mutaxassislarni jalb etgan holda, qisqa muddatli prognozlashtirish, tadqiqotlarni hamda "Forsayt" (Foresight — futures studies) tadbirlarini tashkil etish va o'tkazish o'zining tezkor samarasini beradi.

Shuningdek, ilm-metrik (Scientometrics) tadqiqotlarni amalga oshirish, tadqiqotlar natijasida tahliliy materiallarni tayyorlash, ilm-metrik tadqiqotlarni rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajriba asosida takliflarni tayyorlash hamda tadqiqot yo'nalishlarini to'g'ri belgilash asosida yangi xizmat turlarini yaratishga oid ilmiy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash ham ekotizimni shakllantirishga ijobiy ta'sir